

Itinerari expositiu

- La casa abadía.** Pulchra Magistri.
- L'antic hospital.** Pulchra Magistri.
- L'antiga presó.** Pulchra Magistri.
- Església del Salvador.** Pulchra Magistri.
- El «**terrat**». Vista panoràmica on es pot llegir «La llegenda medieval d'Artal i Oras».
- El **perxet**. Portal en què se situa un arc gòtic apuntat del segle xiv.
- La porta nova.** Reconstruïda en 1610 és l'única de les tres portes d'entrada a l'antiga fortificació medieval que es conserva.
- El **calvari**. Lloc on se celebra el Viacrucis en Setmana Santa.
- Mirador el Singlet.**
- Pujada al castell.** Antiga fortalesa àrab conquistada per Jaume I en 1234 i donada a Balasc d'Alagón en 1235.
- La barbacana.** Tercera porta pertanyent a la muralla.
- El «**Pelleric**» i **les campanes**. El «Pelleric»: lloc d'escarmament per als lladres amb afanades menors en l'edat mitjana. De les tres campanes del campanar, la datada en 1404 és de les més antigues de la Comunitat.
- «**Els perxes**». Segle xvii. Antiga llotja del Mustassaf de Culla (inspector dels mercats, jutge del pes, mesures i del comerç).
- Plaça El Pardal.** Plaça on es poden apreciar els antics socarrats.
- Carrer Pla.** Via principal de Culla en època medieval. A l'inici del carrer se situava la Plaça del Mercat, on hi havia una porta d'entrada al recinte murallat: El Portellàs.
- Mirador.**
- Recinte murallat.** El visitant hi pot apreciar tres torres de planta semicircular de l'època medieval.
- «**El portal de la font**». Una de les tres portes d'accés al recinte murallat.
- La làpida medieval i la Font Nova.** Antic cementeri medieval on hui es troba la Font Nova i una antiga làpida medieval.
- Plaça de la Setena.** Plaça que dividix el nucli antic de la part més moderna.

Itinerario expositivo

- La casa abadía.** Pulchra Magistri.
- El antiguo hospital.** Pulchra Magistri.
- La antigua prisión.** Pulchra Magistri.
- Iglesia de El Salvador.** Pulchra Magistri.
- El «**terrat**». Vista panoràmica donde se puede leer «La llegenda medieval d'Artal i Oras».
- El **perxet**. Portal en el que se sitúa un arco gótico apuntado del siglo xiv.
- La porta nova.** Reconstruida en 1610 es la única de las tres puertas de entrada a la antigua fortificación medieval que se conserva.

- El **calvari**. Lugar donde se celebra el Vía Crucis en Semana Santa.
- Mirador El Singlet.**
- Subida al castillo.** Antigua fortaleza árabe conquistada por Jaume I en 1234 y donado a Blasco de Alagón en 1235.
- La barbacana.** Tercera puerta perteneciente a la muralla.
- El «**Pelleric**» y **las campanas**. El «Pelleric»: lugar de escarmiento para los ladrones con hurtos menores en la Edad Media. De las tres campanas, la de 1404 es de las más antiguas de la Comunitat.
- «**Els perxes**». (**Los porches**). Siglo xvii. Antigua lonja del Mustassaf de Culla (inspector de los mercados, juez del peso, medidas y del comercio).
- Plaza El Pardal.** Plaza donde se pueden apreciar los antiguos *socarrats*.
- Carrer Pla.** Vía principal de Culla en época medieval. Al inicio de la calle se situaba la Plaza del Mercado, donde existía una puerta de entrada al recinto amurallado: *El Portellàs*.
- Mirador.**
- Recinto amurallado.** El visitante puede apreciar tres torres de planta semicircular de la época medieval.
- «**El portal de la font**». Una de las tres puertas de acceso al recinto amurallado.
- La lápida medieval y la Font Nova.** Antiguo cementerio medieval donde hoy se encuentra la Font Nova y una antigua lápida medieval.
- Plaza de la Setena.** Plaza que divide el casco antiguo de la parte más moderna.

Altres punts d'interés fora del municipi

El Parc Miner del Maestrat. Situat en el paratge de La Fontanella, entre els termes municipals de Culla i la Torre d'en Besora.

El Molí de l'Ordre o Molí Toni. Antic molí fariner que va pertànyer a l'Orde de Montesa i encara hi conserva els seus escuts gravats en pedra.

Agenda anual gastronòmica de Culla

Jornada gastronòmica de la trufa del Maestrat (gener-febrer).

Restaurants i comerços

Bar del Poble

Doctor Agut, 21 - 964 446 301

Restaurant La Carrasca

Crta. Torre d'En Besora-Culla, km 12

964 762 176 / 649 334 891

Restaurant La Solaneta

Doctor Agut, 18

626 254 870 / 681 128 715

Hostal La Setena

Màrtirs, 24 - 964 446 388

Carnisseria Bellés

29 de Maig, 17 - 964 44 63 09

Forn Luis Moliner

Recaredo García, 20 - 964 44 63 25

Forn Rosa Elvira

Màrtirs, 24 - 964 44 63 65

Autoservici Puig

Recaredo García, 14 - 964 44 63 92

Turisme rural

Hotels rurals

Hotel Mas el Cuquello

Carretera d'Ibarsos a Culla km 1

(a 19 km) / 964 762 501

Aldea El Cavaller

Mas d'en Cavaller s/n.

964 762 195

Cases rurals

Antiga escola Mas d'en Saera

Mas d'en Saera, 3

964 44 63 25 / 635 830 743

Antiga escola Mas de Molinell

Masia Molinell, 7

964 44 63 25 / 635 830 743

Antiga escola Mas de Sales Matella

Mas de Sales de Matella, 3

964 44 63 25 / 635 830 743

Antiga escola Pla de Sabater

Mas del Pla del Sabater, 4

964 44 63 25 / 635 830 743

Carrer Pla

964 340 304 / 609 022 558

Casa Amparo

29 de Maig, 11

964 446 391 / 964 762 085

Casa de Lorena

Pl. El Pardal, 5

610 658 582

Casa José

Masia Pla Sabater

964 762 234 / 689 617 152

Casa Lino

Raval, 8 - 964 446 391

La Pallisa

Màrtirs, 2 - 659 542 342

La Torre del Forn I i II

Sol, 19 - 964 446 357

Mas d'en Campos

Masia Campos - 964 446 327

Mas de Forques I i II

Masia Forques - 659 395 919

Mas de Torre Amador

Mas de la Torre Amador - 964 446 311

Mas dels Cantonets I i II

Mas dels Cantonets

964 762 085 - 660 722 860

Masia Basa A i B

Masia Basa - 964 762 157

Masia Carrasca

Masia La Carrasca, 2 - 964 762 157

Masia Corralets I

Masia de Corralets, s/n. - 964 446 367

Masia de la Covarxella

Masia La Covarxella - 696 308 275

Masia La Sort de Boix

Masia Sort de Boix - 652 696 175

Masia Matisal

Masia de Matisal, s/n.

964 340 304 / 609 022 559

Mas Arinesa

Masia Arinesa

609 022 558 / 964 340 304

Mas dels Oms

Masia Oms

609 022 558 / 964 340 304

Casa del Practicant

Masia Sales de Matella - 635 830 743

Casa Rull

Baix la Vila, 23

620 42 80 04 / 964 44 63 75

Apartaments la Solaneta

Dr. Agut - 609 022 558 / 964 340 304

Horari de visita: de dimarts a diumenge, de 10.00 a 14.00 hores i de 15.30 a 19.00 hores. Visites guiades i tallers didàctics, amb reserva prèvia. Dilluns tancat, excepte festius i vespres de festius. **Informació i reserves:** tel. 902 330 370. reservas@laluzdelasimagenes.com; www.laluzdelasimagenes.es. **Preus:** 3€ entrada general. Amb carnet jove/jubilats i grups a partir de 15 persones: 2,10€. Grups a partir de 15 persones amb carnet de jubilat/estudiant: 1,50€. Grups escolars i xiquets fins a 14 anys: gratis.

Horario de visita: de martes a domingo, de 10.00 a 14.00 horas y de 15.30 a 19.00 horas. Visitas guiadas y talleres didácticos, con reserva previa. Lunes cerrado, excepto festivos y vísperas de festivos. **Información y reservas:** tel. 902 330 370. reservas@laluzdelasimagenes.com; www.laluzdelasimagenes.es. **Precios:** 3€ entrada general. Con carnet jove/jubilados y grupos a partir de 15 personas: 2,10€. Grupos a partir de 15 personas con carnet de jubilado/estudiante: 1,50€. Grupos escolares y niños hasta 14 años: gratis.

Premi de la Unió Europea per la contribució exemplar en la conservació del patrimoni Europa Nostra

Premi internacional per la labor excepcional i rellevant en el camp del Patrimoni Cultural de la Humanitat Cicop, avalat pel Forum UNESCO

compromís social Bancaixa

PULCHRA MAGISTRI

L'ESPLendor DEL MAESTRAT A CASTELLÓ

Culla 2013-2014

Unión Europea
Fondo Europeo de Desarrollo Regional
Una manera de hacer Europa

Culla: prehistòria, antiguitat i primeres manifestacions artístiques de l'edat mitjana

Màgia, rituals de caça, ídols pagans... El Maestrat ja va ser important en la prehistòria, milers d'anys abans de la cristianització dels seus territoris i de pertànyer a l'Orde de Santa Maria de Montesa de la qual rep esta denominació. La Llum de les Imatges **vol recuperar este ric passat a Culla** a través d'un itinerari historicoartístic que convertix esta població, declarada Bé d'Interés Cultural, en un gran escenari expositiu que mostra l'esdevindre històric d'esta comarca castellonenca des de la prehistòria fins a l'edat mitjana.

Culla: Prehistoria, Antigüedad y primeras manifestaciones artísticas de la Edad Media

Magia, rituales de caza, ídolos paganos... El Maestrazgo ya fue importante en la Prehistoria, miles de años antes de la cristianización de sus territorios y de pertenecer a la Orden de Santa María de Montesa de la que recibe esta denominación. La Luz de las Imágenes **quiere recuperar este rico pasado en Culla** a través de un itinerario histórico-artístico que convierte esta población, declarada Bien de Interés Cultural, en un gran escenario expositivo que muestra el devenir histórico de esta comarca castellonense desde la Prehistoria hasta la Edad Media.

CASA ABADIA

La **casa abadía**, restaurada íntegrament per La Llum de les Imatges, ha recuperat el seu valor històric i la seua relació amb l'entorn paisatgístic i cultural circumdant. Hui és el centre de recepció de visitants de la mostra i el marc idoni per a la projecció d'un audiovisual sobre este territori: el documental *Paisatges Sagrats*.

CASA ABADÍA

La **casa abadía**, restaurada íntegramente por La Luz de las Imágenes, ha recuperado su valor histórico y su relación con el entorno circundante paisajístico y cultural. Hoy es el centro de recepción de visitantes de la muestra y el marco idóneo para la proyección de un audiovisual sobre este territorio: el documental *Paisajes Sagrados*.

ANTIC HOSPITAL

En l'**antic hospital** es mostren obres des de la prehistòria fins a l'edat mitjana. Dividit en dos plantes, l'exposició estructura un recorregut amb testimonis procedents de diferents jaciments arqueològics del Maestrat que van deixar les cultures del passat, demostrant la importància que este territori va tindre com a enclavament comercial i els seus contactes amb altres civilitzacions del Mediterrani.

Prehistòria

Testimonis de l'art rupestre llevantí, declarat Patrimoni de la Humanitat en 1988, s'exposen en la planta baixa de l'antic hospital, on a més del famós *Arquer de la Cova dels Civil*, s'hi mostren una sèrie de calcs i còpies de pintures rupestres d'entre el 10 000 i 5 000 a. de. C., realitzats en el segle xx per **Joan Baptista Porcar Ripollés**, pintor de Castelló, en què es representen escenes de guerra i caça.

Edat del bronze

Procedent del Museu de Prehistòria de València s'hi exposen les peces pertanyents a un aixovar de l'Ereta del Castellar (Vilafranca), poblat de l'edat del bronze, format per una cassola, un bol i dos tenalles.

Antiguitat

Diferents obres dels jaciments arqueològics més representatius del Maestrat s'hi exhibixen per a acostar la vida i la mort dels habitants d'estes terres. Arracades, penjolls i braçalets es barregen amb lluernes, urnes per a guardar les cendres i restes d'objectes relacionats amb antigues creences paganes.

Època musulmana

La cultura musulmana també està representada en les tres inscripcions àrabs de la Salzadella conservades en el Museu de Belles Arts de Castelló, entre altres peces.

Cristianització

Ja en la segona planta, les obres d'època islàmica donen pas als primers testimonis de l'art cristià. Les imatges i els objectes litúrgics eren mitjans per a cristianitzar els nuclis de població després de la conquesta de Jaume I.

Fragments d'un antic retaule del segle xv —que aparegueren reutilitzats com a sostrada de l'ermita de Sant Roc de Culla, i restaurats per La Llum de les Imatges— s'hi mostren al costat de calzes, copons eucarístics, creus processonals i quatre esteles funeràries pertanyents al primitiu cementeri medieval de Xert. Hi destaca l'escultura de la *Mare de Déu de la Taronja* d'Olocau del Rey, una de les imatges marianes més antigues que es conserven en estes terres, que s'exhibix amb la casulla medieval blasonada procedent de la mateixa població.

De nou, l'univers màgic del Maestrat, que sobreix amb la *Pedra dels ocells* de Forcall, esculpida per algun pedrapiquer que potser va ser l'últim càtar.

ANTIGUO HOSPITAL

En el **antiguo hospital** se muestran obras desde la Prehistoria hasta la Edad Media. Dividido en dos plantas, la exposición estructura un recorrido con testimonios procedentes de diferentes yacimientos arqueológicos del Maestrazgo que dejaron las culturas del pasado, demostrando la importancia que tuvo este territorio como enclave comercial y sus contactos con otras civilizaciones del Mediterráneo.

Prehistoria

El arte rupestre levantino, declarado Patrimonio de la Humanidad en 1988, se expone en la planta baja del antiguo hospital, donde además del famoso *Arquero de la Cova dels Civil*, se muestran una serie de calcos de pinturas rupestres de entre el 10 000 y 5 000 a. de. C., realizados en el siglo xx por **Juan Bautista Porcar Ripollés**, pintor de Castellón, en los que se representan escenas de guerra y caza.

Edad del Bronce

Procedente del Museu de Prehistòria de València se exponen las piezas pertenecientes a un ajuar de la Ereta del Castellar (Vilafranca), poblado de la Edad del Bronce, formado por una cazuela, un cuenco y dos orzas.

Antigüedad

Diferentes obras de los yacimientos arqueológicos más representativos del Maestrazgo se exhiben para acercar la vida y la muerte de los habitantes de estas tierras. Pendientes, colgantes y brazaletes se mezclan con lucernas, urnas para guardar las cenizas y restos de objetos utilizados para hacer ofrendas a antiguos dioses protectores.

Època musulmana

La cultura musulmana también está representada en las tres inscripciones árabes de La Salzadella conservadas en el Museo de Bellas Artes de Castellón, entre otras piezas.

Cristianización

Ya en la segunda planta, las obras de época islámica dan paso a los primeros testimonios del arte cristiano. Las imágenes y los objetos litúrgicos eran medios para cristianizar los núcleos de población tras la conquista de Jaume I.

Fragments de un antiguo retablo del siglo xv —que aparecieron reutilizados como techumbre de la ermita de San Roque de Culla, y restaurados por La Luz de las Imágenes— se muestran junto a cálices, copones eucarísticos, cruces procesonales y cuatro estelas funerarias pertenecientes al primitivo cementerio medieval de Chert. Destaca la escultura de la *Virgen de la Naranja* de Olocau del Rey, una de las imágenes marianas más antiguas que se conservan en estas tierras, que se exhibe con la casulla medieval blasonada procedente de la misma población.

De nuevo, el universo mágico del Maestrazgo, que sobresale con la *Piedra de los pájaros* de Forcall, esculpida por algún cantero que pudo ser, posiblemente, el último càtaro.

ANTIGA PRESÓ

L'**antiga presó** acull els millors testimonis de la pintura medieval procedents dels tallers de Morella i el Maestrat. Compartixen este espai el **Mestre de Cincorres**, el **Mestre d'Albocàsser** i **Bernat Serra**. Del primer s'hi exposa un conjunt de taules que va aparèixer en la sostrada de l'ajuntament de Cincorres; i del segon, l'excel·lent *Retaule dels sants Joans*, imatge primitiva de l'altar major de l'ermita del mateix nom ubicada a Albocàsser i conservat íntegre a excepció del guardapols. El tercer artista és Bernat Serra, autor del *Retaule de sant Miquel*, una obra única i especial en la pintura medieval del Maestrat, ja que es coneix la documentació referida a la seua contractació, datada a Vilafranca l'11 d'abril de 1429. Tanca esta seu una obra excepcional, el *Tapís de l'Últim Sopar* de la catedral de Tortosa, realitzat probablement en el segon terç del segle xv i que ha sigut restaurat amb motiu d'esta exposició.

ANTIGUA PRISIÓN

La **antigua prisión** acoge los mejores testimonios de la pintura medieval procedentes de los talleres de Morella y el Maestrazgo. Comparten este espacio el **Maestro de Cincorres**, el **Maestro de Albocàsser** y **Bernat Serra**. Del primero se expone un conjunto de tablas que apareció en la techumbre del ayuntamiento de Cincorres; y del segundo, el excepcional *Retaulo de los santos Juanes*, imagen primitiva del altar mayor

de la ermita del mismo nombre ubicada en Albocàsser y conservado íntegro a excepción del guardapolvo. El tercer artista es Bernat Serra, autor del *Retaulo de san Miguel*, una obra única y especial en la pintura medieval del Maestrazgo, ya que se conoce la documentación referida a su contratación, fechada en Vilafranca el 11 de abril de 1429. Cierra esta sede una obra excepcional, el *Tapiz de la Última Cena* de la catedral de Tortosa, realizado probablemente en el segundo tercio del siglo xv y que ha sido restaurado con motivo de esta exposición.

ESGLÉSIA DEL SALVADOR

Finalment, l'**església del Salvador** mostra l'antic retaule de pedra pertanyent a esta parròquia (segle xiv), reconstruït per esta institució gràcies a la troballa i la recopilació de gran part dels fragments de peces esculpides, com la imatge titular del *Salvador*.

IGLESIA DE EL SALVADOR

Por último, la **iglesia de El Salvador** muestra el antiguo retablo de piedra perteneciente a esta parroquia (siglo xiv), reconstruido por esta institución gracias al hallazgo y la recopilación de gran parte de los fragmentos de piezas esculpidas, como la imagen titular de *El Salvador*.

